

СЕКЦІЯ 2

Обліково-аналітичне забезпечення звітності підприємств як основи для прийняття управлінських рішень на мікро- та макрорівнях

УДК 657

В. Г. Маргасова, д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту

А. В. Труба, студентка

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Ключові слова: запаси, облік, організація обліку, аналіз, внутрішній контроль, аудит.

Запаси є одним із найпоширеніших та найважливіших елементів господарської діяльності підприємства, оскільки вони присутні на балансі кожного підприємства й багато в чому визначають його фінансовий стан та економічний потенціал загалом. Водночас запаси є складною обліковою категорією, яка потребує правильної організації обліку за кожним їх видом, аналізу ефективності використання та ретельного внутрішнього контролю й аудиту. Це пов'язано з тим, що існує безліч найменувань та видів запасів залежно від сфери застосування, мають місце різні терміни їх використання та умови зберігання, існують проблеми визначення оптимальної кількості запасів для підприємства та раціональної їх оцінки залежно від шляхів надходження та вибуття, часто виникають помилки при відображенні запасів у регістрах бухгалтерського обліку та звітності.

Проблематиці удосконалення системи управління запасами приділяли увагу такі вітчизняні вчені, як Т. Банасько, Н. Головай, І. Дерун, В. Діба, В. Жук, М. Корягін, С. Легенчук, М. Плекан, А. Пилипенко, Н. Проскуріна, С. Шульга та ін.

Значний внесок у розвиток обліково-аналітичного забезпечення управління запасами також здійснили зарубіжні дослідники Н. Бонтіс, Е. Брукінг, Д. Волков, Ю. Даум, Р. Каплан, Д. Нортон, Д. Скірмі, Т. Стюарт та ін.

Результати їх дослідження є здобутком вітчизняної та зарубіжної науки, однак проблема комплексного обліково-аналітичного забезпечення управління запасами, реалізованої в національній системі обліку, створює значні перешкоди для формування релевантної й достовірної інформації, необхідної суб'єктам господарювання.

Отже, необхідність удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління запасами є актуальною в сучасних умовах господарювання для всіх підприємств, незалежно від сфери діяльності, організаційно-правової форми та форми власності.

Згідно з П(С)БО 9 запасами є активи, які: утримуються для подальшого продажу (розподілу, передачі) за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством/установою [1].

Для цілей бухгалтерського обліку, згідно з П(С)БО 9, запаси класифікують залежно від способу їх отримання та напрямку використання. Так, до них включають:

- сировину, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, розподілу, передачі, обслуговування виробництва й адміністративних потреб;
- незавершене виробництво у вигляді не закінчених обробкою і складанням деталей, вузлів, виробів та незакінчених технологічних процесів.
- готову продукцію, що виготовлена на підприємстві, в установі, призначена для продажу і відповідає технічним та якісним характеристикам;
- товари у вигляді матеріальних цінностей, що придбані (отримані) та утримуються підприємством/установою з метою подальшого продажу;

- малоцінні та швидкозношувані предмети, що використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року;
- поточні біологічні активи, якщо вони оцінюються за П(С)БО 9, а також сільськогосподарську продукцію і продукцію лісового господарства після її первісного визнання [1].

Запаси визнаються активом, якщо існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з їх використанням, та їхня вартість може бути достовірно визначена [1].

Основними завданнями бухгалтерського обліку запасів є: своєчасне оформлення первинних документів на всі операції, пов'язані з надходженням, оприбуткуванням, зберіганням та використанням запасів; відображення на конкретну дату достовірних даних про їх кількість на підприємстві; правильний облік транспортно-заготівельних витрат під час придбання запасів; своєчасне здійснення розрахунків із постачальниками, контроль за матеріалами, що перебувають у дорозі; встановлення дієвої системи документації та документообороту з обліку запасів; вибір обґрунтованої облікової політики щодо методів оцінки запасів та ретельне її застосування; відображення у фінансовій та податковій звітності інформації про запаси відповідно до чинного законодавства та ін. [2].

Бухгалтерський облік слугує інформаційною базою для аналізу, контролю та управління запасами підприємства.

Так, на його основі здійснюється аналіз запасів, який важливий для ефективної діяльності кожного підприємства.

У науковій літературі виділяють такі етапи цього економічного аналізу:

- аналіз загального обсягу запасів та їх відповідності вимогам виробництва;
- аналіз запасів в межах середньодобового використання;
- аналіз чинників, які впливають на обсяг та структуру запасів;
- аналіз оборотності запасів;
- аналіз фінансування запасів та ефективності управління ними [3].

Одне з основних завдань аналізу запасів – підтримання їх на науково обґрунтованому рівні з метою забезпечення ритмічності виробництва продукції, оперативного регулювання відхилень від норм та ліквідації зайвих непродуктивних операцій. Для характеристики стану запасів необхідно порівняти фактичні залишки на кінець звітної періоду з наявністю їх на початок періоду і з нормативом, розрахованим на підприємстві [4].

Також при аналізі використання запасів значну увагу приділяють їх оборотності, яка характеризується певними взаємозалежними показниками: тривалістю одного обороту в днях, кількістю оборотів за певний період (коефіцієнт оборотності), коефіцієнтом завантаження запасів в обороті. При прискоренні оборотності запасів з обороту вивільняються матеріальні ресурси й джерела їхнього утворення, при вповільненні – в оборот утягуються додаткові кошти. Величина запасів, що вивільнилися (або додатково залучених) визначаються множенням суми одноденного обороту (виторгу) за звітний період на кількість днів прискорення або вповільнення оборотності у звітному році в порівнянні з базисним періодом [5].

Узагальнюючими показниками використання виробничих запасів є: прибуток на гривню матеріальних витрат, матеріаловіддача продукції, матеріаломісткість продукції, частка матеріальних витрат у собівартості продукції [5].

Внутрішній контроль запасів є невід'ємним складником діяльності підприємства, він дає змогу слідкувати за правомірним оприбуткуванням, відповідальним зберіганням, раціональним використанням товарних та сировинних запасів. Основні завдання внутрішнього контролю запасів:

- 1) встановлення законності, правильності і доцільності їх придбання, оприбуткування, зберігання і витрачання в процесі виробничої діяльності;
- 2) виявлення фактів їх нераціонального використання, розтрат, недостач і розкрадань;
- 3) виявлення зайвих і невикористовуваних на даному підприємстві запасів;
- 4) визначення втрат, зумовлених природними чинниками;
- 5) встановлення причин і посадових осіб, винних у допущених недостачах і недоцільному використанні запасів [6].

Для успішного вирішення вказаних завдань на підприємствах рекомендується здійснювати контроль запасів у певній послідовності, за стадіями господарської діяльності: придбання, виробництво та реалізація [6].

Одним із найефективніших інструментів внутрішньогосподарського контролю запасів є інвентаризація. Під час перевірки проводиться суцільна чи вибіркова інвентаризація наявності запасів та перевіряється їх відповідність даним бухгалтерського обліку за складами або матеріально відповідальними особами [6].

Для перевірки правильності відображення наявності запасів та різноманітних господарських операцій з ними у відповідних облікових регістрах та фінансовій звітності підприємства, періодично також має проводитися аудит запасів, який є незалежною перевіркою стану бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства. При цьому предметом цього аудиту є господарські процеси та операції, пов'язані з оприбуткуванням, наявністю, рухом, використанням та іншим вибуттям запасів, а також відносини, що виникають при цьому на підприємстві та за його межами, а об'єктами виступають: запаси як елемент облікової політики, господарські операції з запасами та записи у звітності, в регістрах обліку, у зведених та первинних документах [7].

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення запасів є складним та важливим питанням для кожного підприємства, та основою для прийняття різноманітних управлінських рішень. Тому удосконалення систем бухгалтерського обліку, аналізу та контролю запасів на підприємстві, раціональна їх побудова, чітка організація та ефективна реалізація покладених функцій є одним із найважливіших засобів підвищення результативності фінансово-господарської діяльності всіх суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел: 1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: затв. наказом Мінфіну України від 20.10.99 р. № 246. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>. 2. Грицишен Д. О., Каленчук Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління виробничими запасами підприємства. *Вісник ЖДТУ*. 2014. № 4 (70). URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2137/38.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. 3. Чаюн І. О., Бондар І. Ю. Управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства: навч. посіб. Київ: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2002. 111 с. 4. Попович П. Аналіз формування та використання запасів підприємства. *Економічний аналіз*. 2010. Вип. 5. С. 150–153. URL: http://www.econa.at.ua/Vypusk_5/popovych.pdf. 5. Гамова О. В., Лукашенко О. В. Облік та аналіз ефективності використання виробничих запасів на підприємстві. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/10/16.pdf>. 6. Бондаренко Н. М., Сімон Г. С. Організація внутрішнього контролю запасів на підприємстві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/23-2-2017/23.pdf>. 7. Виноградова М. О., Жидєєва Л. І. Аудит: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 656 с.

УДК 338:657.3:65.01

О. О. Євсєєва, д-р екон. наук, професор, професор кафедри обліку і аудиту
Український державний університет залізничного транспорту, м. Харків, Україна

ОБЛІК ВНУТРІШНІХ І ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИХ РОЗРАХУНКІВ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ОЦІНКУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ СТРУКТУРНОГО ПІДРОЗДІЛУ НА ПРИКЛАДІ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Ключові слова: облік, облікова політика, внутрішні та внутрішньогосподарські розрахунки, звітність, обліково-аналітичні процедури, показники фінансового стану.

При здійсненні залізничних перевезень між підприємствами залізничного транспорту, залізницями та їх відособленими підрозділами виникають внутрішні та внутрішньогосподарські розрахунки. Внутрішні розрахунки (далі – ВР) – це розрахунки між «Укрзалізницею» і підприємствами, що входять до сфери її управління. Внутрішньогосподарські розрахунки (далі – ВГР) – це розрахунки між окремими підприємствами залізничного транспорту та їхніми підрозділами. Умовою таких розрахунків є наявність у кожного з учасників окремого або самостійного балансу, що входить до складу зведеного балансу «Укрзалізниці». При ВР і ВГР